

FARKLI DENETİM ODAĞINA SAHİP ÖĞRETMENLERİN ETKİLİLİK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Neslin İHTİYAROĞLU*- Esra DEMİR**

Özet

Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmen görüşlerine göre farklı denetim odağına sahip öğretmenlerin etkililik düzeylerini belirlemektir. İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı araştırmada; Ankara ilindeki 5 ilçeden toplam 512 lise öğretmenine "Rotter'in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği" ve "Öğretmen Etkililiği Değerlendirme Ölçeği" uygulanarak elde edilen veriler kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler korelasyon ve çoklu regresyon analizi ile hesaplanmıştır. Yapılan analizlerde, denetim odağı ve öğretmen etkililiği değişkenlerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Korelasyon analizi sonuçlarına göre; iç denetim odağı ve öğretmen etkililiği arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Ayrıca, dış denetim odağı ile öğretmen etkililiği arasında da pozitif ancak zayıf bir ilişki vardır. Çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre ise, iç denetim odağı, öğretmen etkililiğinin anlamlı bir yordayıcısıdır. Bu bulgulara göre öğretmenlerin iç denetimli olması etkililik düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir. Araştırmanın sonunda, öğretmenlerin iç denetimli hale getirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İç Denetim Odağı, Dış Denetim Odağı, Öğretmen Etkililiği.

ANALYSIS OF THE LEVEL OF TEACHER EFFECTIVENESS, HAVING DIFFERENT LOCUS OF CONTROL

Abstract

The objective of this study is to examine the level of teacher effectiveness, having different locus of control from the view of high school teachers using a relational screening model research. A total of 512 teachers from districts of Ankara participated in the research. "Rotter's Internal and External Locus of Control Scale" and "Teacher Effectiveness Evaluation Scale" were used to gather data. The correlations between variables were calculated by means of correlation and regression analysis. According to findings, there is not a significant difference between sex and locus of control and teacher effectiveness. Correlation analysis indicated that there was meaningful positive relationship between internal locus of control and teacher effectiveness. Besides, external locus of control correlates with teacher effectiveness weakly but positively. Internal locus of control is a significant predictor for teacher effectiveness according to results of multiple regression analysis. These findings showed that internal locus of control closely associated with level of teacher effectiveness. Suggestions for making teachers internal controlled were presented at the end of the study.

Key Words: Internal Locus of Control, External Locus of Control, Teacher Effectiveness.

*Dr., Etimesgut Anadolu İmam Hatip Lisesi, ANKARA
e-posta: neslin52@gmail.com

**Uzman, Etimesgut Anadolu İmam Hatip Lisesi, ANKARA
e-posta: isracekici@hotmail.com

1. GİRİŞ

Bireylerin yaşadıkları olayları kendilerinin ya da dış güçlerin kontrol ettiğine yönelik inançları şeklinde tanımlanan denetim odağı (Lefcourt, 1966) eğitimde birçok araştırmancının konusu olmuş bir değişkendir (Bein, Anderson ve Maes, 1990; Buluş, 2011; Cadavid ve Lunenburg, 1991; Dinçyürek, Çağlar ve Birol, 2010; Erdoğan, 2003; Gifford, Briceno-Perriott, Mianzo Judge ve Bono, 2001; Sarıcam, Duran ve Çardak, 2012; Serin, Bulut Serin ve Sülen Şahin, 2009; Smith, 1997; Turanlı, 2007; Tümkaya, 2000). Rotter, denetim odağı kavramını, bir davranışın ortaya çıkma olasılığının, yani davranış potansiyelinin, gerçekleşmesi için beklenti ve pekiştirme değeri gibi iki değişkenin yer alması gerektiğini savunan sosyal öğrenme kuramı içinde pekiştiricilerin kaynağı ile açıklamıştır (Altıntaş ve Gültekin, 2005).

Denetim odağı kavramının iki boyuttan oluşan bir yapı olduğunu söyleyen Rotter, iç ve dış denetim boyutlarını incelemiştir. İç denetim odağına sahip bireyler, olayların sonuçlarının kendi denetimleri altında olduğuna ve kendi çabalarına bağlı olarak ortaya çıktığına inanır. Diğer yandan, dış denetim odağı sahip bireyler ise, olayların sonuçlarının dışsal güçlerce (şans, kader, tanrı, başka insanlar vs.) yönlendirildiğine inanır (Cüceloğlu, 1993; Dönmez, 1983; Rotter, 1966; Sardoğan, Canani Kaygusuz ve Karahan, 2006; Yeşilyaprak, 2006). Buna göre bazı bireyler yaşamlarında başarılarına gelenlerin kendi çaba ve yeteneğinden kaynaklandığını ve pekiştirmenin kendi davranışlarına bağlı olduğunu düşünürken, bazı bireyler ise pekiştirmenin dışsal güçlere bağlı olduğunu, yani değer verilen ödüllerin elde edilmesinin yalnızca şansa bağlı olduğunu, insanların kendi çabalarının belirleyici olmadığını düşünmektedir (Altıntaş ve Gültekin, 2005). Bu yüzden iç veya dış denetim odağı kavramı insanların dünyaya ve çevrelerindeki olaylara bakış açılarını gösteren önemli bir kişilik boyutudur.

İç denetimli bireyler, davranışlarını biçimlendirmeye yönelik girişimlere ve etkenlere dış denetimlilere göre daha dirençlidir. Bu bireyler, elde ettikleri başarının kaynağı olarak kendilerini görürken; başarısızlıklarından da yine kendilerini

sorumlu tutar. Başarısızlık yaşadıklarında sorunu daha fazla çabalayarak çözmeyi dener. İç denetimliler, dıştan denetimlilere göre daha aktif ve sorumluluk alabilen bireylerdir (Yeşilyaprak, 2006). Kuzgun (1972), iç denetimli bireylerin dış çevreye olabildiği kadar az bağımlı, kendi kendine yetebilen, özsaygısı yüksek, duygularının farkında, uzlaştırıcı bir görüşe sahip bireyler olduğunu ifade etmiştir. Dönmez (1983) ise iç denetimli bireylerin başarıya daha fazla önem verdiğini, öğrenmeye daha açık ve araştırmacı olduğunu, bilişsel etkinliklerde daha başarılı olduğunu, kendi yargılarına daha çok güvendiğini ve sosyal etkinliklere katılma konusunda daha istekli bireyler olduğunu ifade etmiştir.

Dış denetimli bireyler ise hem başarı hem de başarısızlıklarını kendi dışındaki çevresel etkenlere bağlar ve başarısızlıklarının sonucunda yüksek düzeyde öğrenilmiş çaresizlik yaşar (Solmuş, 2008). Dış denetimli bireyler sosyal beceriler açısından yetersizdir (Martin, Thomas, Charles, Epitropaki ve McNamara, 2005) ve başarısızlığın sorumluluğunu kendi kontrolü dışındaki güçlere yükleyerek mantıksallaştırma çabası içindedir (Davis ve Davis, 1972; Phares ve Wilson, 1972; Phares, Wilson ve Klyver, 1971; Sosis, 1974). Ayrıca dış denetimliler, depresif olma, kendini kabul ve öz saygı yetersizliği, çaresizlikle ilgili öznel duyguları içinde olma, yalnızlık, psikolojik rahatsızlık ve saldırgan tutum gösterme düzeyinin yüksek olması gibi özellikler de gösterir (Yeşilyaprak, 2006).

Yapılan araştırmalar, iç denetimlilerin dış denetimlilere göre daha zor koşullandığını (Murray ve Stabeller 1974), problem çözme durumlarında bilgiyi arama ve bilgi toplamaya daha istekli olduğunu (Seeman ve Evans, 1962; Seeman, 1963; Pines ve Julian, 1972), bilgiden daha iyi yararlandığını (Phares, 1968), daha fazla soru sorduğunu ve bilgi toplamaya yatkın olduğunu (Davis ve Phares 1967), daha fazla çalışma eğilimi gösterdiğini, anlık doyumları erteleyebildiğini ve çabalarına karşı daha iyi sonuçlar elde ettiğini (Dönmez, 1983) ortaya koymuştur. Özellikle öğretmenler ile yapılan araştırmalar, öğretmenlerin denetim odaklarının tükenmişlik düzeyleriyle (Tümkaya, 2000), amaç yönelimleriyle (Buluş, 2011), yıldırma yaşama düzeyleriyle (Kılınç, 2012), stresle başa çıkma tarzlarıyla (Gökçakan

ve Yanılmaz, 1998) ve öz-yeterlikleriyle (Acun Kapıkıran, 2007) ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Öğretmenlerle ilgili birçok mesleki, davranışsal ve duyuşsal değişkenle ilişkili olan denetim odağı, öğretmenlerin etkililik düzeyleri ile de ilişkilendirilebilir.

Öğrenme ve öğretme sürecini en önemli öğelerinden biri öğretmenlerdir. Etkili öğretmenler, fiziksel ve zihinsel becerilerinin yardımı ile hem kendi hayatlarında hem de öğrencilerin hayatında fark yaratır, öğrenci beklentilerini şekillendirir, akademik ve sosyal öğrenmeleri etkiler, sınıf yönetimi açısından liderlik özellikleri gösterir, duygusal açıdan öğrencilerin arkadaşlık, sevgi ve saygı örüntüsü içinde öğrenmesini sağlar (Demirbolat, 2011).

Öğretmen etkililiği, öğrenme sürecinde öğrencilerin yaşantılarını ve başarılarını olumlu yönde etkileyen öğretme davranışlarını ve öğretmenin kişisel özelliklerini içerir (Stronge, 2007). Mowrer Reynolds (2008) etkili öğretmenlerin özelliklerini iki kategoride toplamıştır. Bunlardan ilki pedagoji, alan bilgisi, politika, genel kültür, çoklu yaklaşımlar ve öğretim metotlarını içeren mesleki beceriler; diğeri ise sevecenliği, espriyi, coşkuyu, eğlenceyi, samimiyeti, desteklemeyi ve saygıyı içeren öğretmenin kişisel özellikleridir. Mowrer Reynolds'ın sınıflamasından yola çıkarak etkili öğretmenler, mesleki beceriler ve kişisel özellikler olmak üzere iki kategoride incelenebilir.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2008) öğretmenlerin sahip olması gereken mesleki becerileri şu şekilde sıralamıştır: öğrenci farklılıklarını öğrencilerin öğrenmesini desteklemek için kullanma; öğrenciye özgüven kazandırma; ulusal ve evrensel değerleri benimsetme; öğrencilere eleştirel bir bakış açısı kazandırma; öğrencinin fiziksel, sosyal, bilişsel, dil, duygusal, kültürel gelişimine ait düzeyini, öğrenme biçimlerini, güçlü ve zayıf yönlerini, ilgi ve gereksinimlerini bilme; öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarına göre öğrenme sürecini düzenleme, psikolojik ve fiziksel boyutları ile birlikte öğrenme ortamlarını öğrencilerle birlikte düzenleme; ölçme ve değerlendirme sonuçlarına göre öğretme-öğrenme sürecini gözden geçirme; meslekî gelişimleri için hizmet içi eğitimlere, toplantılara ve seminerlere katılma. Goe ve Stickler (2008) bir

öğretmede olması gereken mesleki becerileri üç grupta incelemiştir. Bunlar, planlama, pozitif öğrenme ortamları oluşturmayı da içeren sınıf yönetimi ve doğru eğitimsel stratejileri belirleme ve uygulamadır. ABD Eyaletler Arası Yeni Öğretmenleri Destekleme ve Değerlendirme Komisyonuna göre etkili öğretmenler, öğrettiği disiplin yapısını, araştırma araçlarını ve ana kavramları bilir ve öğrenciler için anlamlı öğrenme ortamları yaratır. Öğrencilerin nasıl öğrendiklerini ve geliştiklerini bilir ve onların zihinsel, fiziksel ve sosyal gelişimlerini destekleyici öğrenme fırsatları sunar. Öğrencilerinin farklı öğrenme tarzlarını bilir ve farklı öğrenme tarzları olan öğrencilere eğitimsel fırsatlar oluşturur. Öğrencilerin performans, problem çözme ve eleştirel düşünme beceri gelişimlerini desteklemek için eğitim stratejileri geliştirir ve kullanır (INTASC [The Interstate New Teacher Assessment and Support Consortium], 1992).

Etkili öğretmenin kişisel özellikleri ise Thompson, Greer ve Greer (2004) tarafından şu şekilde sıralanmıştır: Ahlaki karakteri sağlamdır. Çocukları sever. Mesleğini sever. Sabırlı ve duyarlıdır. Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarının farkındadır ve bu ihtiyaçları giderme konusunda sınıfta denge oluşturur. Enerjik, empatik ve sıcaktır. Öğrenciler için yüksek hedefler ortaya koyar. Konuşması akıcıdır ve ses tonunu etkili kullanır (Cruickshank, Bainer ve Metcalf, 1995). Ayrıca, genel ruh hali pozitifdir; dinamik, uyarıcı, enerjik ve etkileyicidir. Bu öğretmenler ölçülü bir mizah anlayışına sahiptir ve bu mizah anlayışını dersi daha zevkli hale getirerek öğrencilerin motivasyonunu arttırmak, sınıf içi sorunları gidermek ve öğrencilerin kendilerini daha mutlu hissetmelerini sağlamak için kullanır; hem öğrencilerinin öğreneceğine hem de kendisinin öğretebileceğine inanır, sonucun yanında sürece de önem verir ve öğrencilerini başarı yönünde yüreklendirir, niçin sınıfta olduğunu bilir ve öğrencilerini açıkça belirlenmiş öğretim hedeflerine ulaştırmak için çaba gösterir (Minor, Onwuegbuzie, Witcher ve James, 2002). Öğrencilerini belirli bir hedefe yönlendirir ve bu hedeflere ulaşmada kendine güvenir. Öğrencileri arasında ayırım yapmaz. Öğrencileri ile hem sınıf içinde hem de sınıf dışında etkili bir biçimde iletişim kurar. Çatışmalı durumları

çözerken kazan-kazan yöntemini kullanır. Öğrencilerin soru ve yorumlarını dikkatli bir biçimde dinler. Çok zor durumlarda bile öğrencilere saygılı bir biçimde karşılık verir. Öğrencilere adil ve eşit bir biçimde davranır. Öğrencilerle pozitif diyalog ve iletişimlerini sınıf dışında da devam eder. Öğrencilerle tek tek ya da küçük gruplar halinde görüşür. Her zaman profesyonel tavrını korur. Öğrenciye ismi ile hitap eder. Uygun tonla ve yükseklikte konuşur. Öğrencileri ile aktif bir şekilde çalışır (Walls, Nardi, Minden ve Hoffman, 2002).

Yapılan araştırmalara göre öğretmenin mesleki tutum ve davranışları (Warren, 2002), sorumluluk alma düzeyi (Lortie, 1975), öğretme isteği (Milner, 2002), öğrenci başarısını arttırmak için gösterdiği çabanın düzeyi (Guskey, 1988), kendi mesleki gelişimlerini önemseme düzeyi (Guskey, 1988), öğrencilerin sıkı çalışmasına ve ders içindeki faaliyetlere verdiği önem (Guskey, 1988), velinin desteği ve öğretme sürecine duyduğu saygı (Milner, 2002), öğretmenin kıdemi ve deneyimleri (Goddard, 2001), öğretmenin daha önce yaşadığı başarı ya da başarısızlıklar (Woods ve Weamer, 2004), yöneticilerinin destekleyici tutumları (Lortie, 1975), yöneticinin eğitimsel liderliği (Bloom ve Stein, 2004), yöneticilerin öğretmenlerin gösterdiği çabanın farkında olması, bunu takdir etmesi ve saygı göstermesi, öğretmenlere adil davranması, öğretmenleri desteklemesi (Woods ve Weamer, 2004), onlara rehberlik etmesi (Johnson ve Birkeland, 2003) ve eğitim politikalarına dayanan okulun ve öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamaya dönük hazırlanan gelişim planları (Mintrop, 2004) öğretmenin etkililiği ile ilişki içinde olan değişkenlerdir.

Denetim odağı ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, denetim odağının birçok mesleki, davranışsal ve duyuşsal değişkenle ilişkilendirilmesine rağmen, okul etkililiğinde, öğrencilerin akademik başarılarında ve duygusal gelişimlerinde önemli rol oynayan öğretmen etkililiği değişkeni ile ilişkilendirildiği çalışmalara pek sık rastlanmamaktadır. Bandura'ya (1994) göre etkililik bir bireyde sürekli devam eden bir süreç değildir. Bireyin etkililiğini her zaman güçlendirmesi gerekmektedir. Bunu için de bireyin kapasitesi ile ilgili inançlarını değiştirebilecek yeni bilgi ve deneyimler gerekmektedir. Bu nedenle

denetim odağının yönü, öğretmen etkililiği açısından oldukça önemli bulunmaktadır. Ayrıca alanyazında öğretmenler açısından bu ilişkiyi inceleyen araştırmalara rastlanmaması, bu araştırmayı önemli kılmaktadır. Bu araştırmanın amacı, farklı denetim odağına sahip öğretmenlerin etkililik düzeylerini belirlemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğretmenlerin cinsiyete göre denetim odağı puanları arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
2. Öğretmenlerin cinsiyete göre etkililik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
3. Öğretmenlerin denetim odağı ile etkililik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Öğretmenlerin denetim odağı, etkililik düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni

Denetim odağının öğretmen etkililiği üzerindeki yordayıcılık düzeyinin öğretmen görüşlerine göre inceleneceği bu araştırmada, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekli ile betimlemeyi amaç edinen araştırmalar için uygun bir modeldir. İlişkisel tarama modelleri ise, iki ve daha çok değişken arasındaki birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleri için kullanıldığından bu tür araştırmalar için uygun görülmektedir (Karasar, 2006).

2.2. Katılımcılar

Bu araştırmanın evreni 2014- 2015 Eğitim - Öğretim yılında Ankara ilindeki 6 ilçede (Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Keçiören, Sincan, Yenimahalle) bulunan ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır. Hem uygulama esnasında yaşanabilecek sıkıntıları azaltmak hem de örnekleme geçerliliğini artırmak için araştırma kapsamında her ilçeden uygun örnekleme yolu ile seçilen 512 öğretmen araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma için gerekli verilerin toplanması amacıyla öğretmenlere yönelik iki ölçme aracı kullanılmıştır. Bunlar; Rotter tarafından geliştirilen ve Dağ (1993) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan Rotter'in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği (RİDDOÖ) ve Raza (2010) tarafından geliştirilen İhtiyarolu (2014) tarafından uyarlaması yapılan bir boyut ve 30 maddeden oluşan Öğretmen Etkililiği Değerlendirme Ölçeği'dir.

Yapılan analizler sonucunda Rotter'in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği'nin Cronbach's Alpha değerinin .87, test tekrar test güvenilirlik katsayısı .81, Pearson korelasyon katsayısı .71 olduğu tespit edilmiştir. Bu değerler ölçeğin güvenilirliğin bir kanıtı olarak değerlendirilmiştir.

Tek boyuttan oluşan Öğretmen Etkililiği Değerlendirme Ölçeği yapılan analizler sonucunda Cronbach's Alpha değerinin .87 olduğu, düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayılarının da .32 ile .73 arasında değiştiği görülmüştür. Çalışmada Kaiser-Meyer Olkin (KMO) katsayısının .89 olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu doğrultusunda, veri yapısının faktör

analizi yapabilmek için "mükemmel derecede" yeterli olduğu (Şencan, 2005) değerlendirilmesi yapılabilir. Ayrıca Bartlett küresellik testi sonuçları incelendiğinde, elde edilen ki-kare değeri ($X^2_{(944)} = 548911,312$; $p < .01$) anlamlı bulunduğundan verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiği kabul edilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Uygulanan ölçeklerden elde edilen verilere ilişkin istatistikler, korelasyon, regresyon analizleri SPSS 15 paket programı ile test edilmiştir. Araştırmada denetim odağı sınırı olarak 0-11 arası iç denetim odağına, 12-23 arası ise dış denetim odağına işaret etmektedir. Bu çalışmada, korelasyon analizi ile denetim odağı ve öğretmen etkililiği arasındaki ilişkinin derecesi ve yönü ortaya konmuştur. Regresyon analizi ise denetim odağının öğretmen etkililiğini yordama düzeyi belirlenmiştir.

3. BULGULAR

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre denetim odaklarına ilişkin veriler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde kadın öğretmenlerin denetim odağı puanlarının ($\bar{X}=10.19$), erkek

Tablo 1. Cinsiyete Göre Denetim Odaklarına İlişkin t-testi Sonuçları

Denetim Odağı	\bar{X}	İçsel (f)	Dışsal (f)	F	t	p
Erkek	13.17	126	162	0.34	5.732	1.72
Kadın	10.19	154	70			

öğretmenlerin denetim odağı puanlarından ($\bar{X}=13.17$) düşük olduğu görülmektedir. Bu bulguya dayanarak kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha iç denetim odaklı olduğu söylenebilir. Puanlar arasında fark olup olmadığına ilişkin t-testi sonucuna göre ise ($t= 5.732$; $p>.05$) denetim odağı boyutunda

cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı tespit edilmiştir. Öğretmenlerin cinsiyetine göre öğretmen etkililik düzeylerinde farklılığı gösteren bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde kadın öğretmenlerin

Tablo 2. Cinsiyete Göre Öğretmen Etkililik Düzeylerine İlişkin t-testi Sonuçları

Denetim Odağı	N	SS	F	t	p
Erkek	288	2.62	.52	0.382	7.242
Kadın	224	3.18	.33		

etkililik puanlarının ($\bar{X}=3.18$), erkek öğretmenlerin puanlarından ($\bar{X}=2.62$) yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulguya dayanarak

kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre etkililik düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Puanlar arasında fark olup olmadığına ilişkin t-testi sonucuna göre ise ($t=$

7.242; $p > .05$) öğretmen etkililiği boyutunda cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı tespit edilmiştir. Denetim odağı

ile öğretmen etkililiği arasındaki ilişkinin yönüne ve düzeyine ilişkin bulgular Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Denetim odağı ve Öğretmen Etkililiği Arasındaki İlişki (n= 475)

Boyutlar	1	2	3	4
İç Denetim Odağı	1			
Dış Denetim Odağı	.35*	1		
Öğretmen Etkililiği	.72**	.13*	1	
Denetim Odağı Toplam			.49**	1
** $p < .01$; * $p < .05$				

Tablo 3 incelendiğinde iç denetim odağı ve öğretmen etkililiği arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki ($r = .72$; $p < .01$); dış denetim odağı ve öğretmen etkililiği arasında pozitif fakat zayıf bir ilişki ($r = .13$; $p < .05$) belirlenmiştir. Denetim odağı ve öğretmen etkililiği arasında

ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r = .49$; $p < .01$) tespit edilmiştir. İç ve dış denetim odağının öğretmen etkililiğini yordamasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. İç ve Dış Denetim Odağının Öğretmen Etkililiğini Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	SE	β	T	p
Sabit	1.118	0.235		11.128	.000
İç Denetim Odağı	0.723	0.012	0.674	9.543	.000
Dış Denetim Odağı	0.105	0.065	0.042	0.719	.001
$R = 0.698$ $R^2 = 0.428$					
$F = 147.421$ $p = .000$					

Tablo 4 incelendiğinde, iç ve dış denetim odağı birlikte, öğretmen etkililiği ile yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir ($R = .698$, $R^2 = .428$; $p < .01$). Adı geçen iki değişken birlikte öğretmen etkililiğinin toplam varyansının yaklaşık % 45'ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin öğretmen etkililiği üzerindeki önem sırası; iç denetim odağı ve dış denetim odağıdır. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise iç denetim odağı ve dış denetim odağı değişkenlerinin öğretmen etkililiğinin anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre öğretmen etkililiğini yordanmasına

ilişkin regresyon eşitliği (matematiksel model) şu şekildedir:

$$\text{Öğrenci Etkililiği} = 1.118 + 0.723 \text{ İç Den. Od.} + 0.105 \text{ Dış Denetim Odağı}$$

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Farklı denetim odağına sahip öğretmenlerin etkililik düzeylerinin araştırıldığı bu çalışmada, denetim odağı ve cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir ilişki olması sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan bazı araştırmalar (Aktaş, 2008; Başol ve Türkoğlu, 2009; Efe, 2005; Noor, 2002; Reitz ve Jewell; 1979; Yeşilyaprak, 1988), denetim odağı ve cinsiyet arasında ilişki olmadığını doğrular niteliktedir. Bazı araştırmalar (Özerdem, 2003;

Mizzi, 1991; Saracaloğlu, Serin ve Bozkurt, 2005; Sarıçam, Duran, Çardak ve Halmatov, 2012; Terzi, 2011) ise denetim odağı ile cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırmalara göre kadınlar, erkeklere göre daha iç denetimlidir.

Bu araştırmanın diğer sonucu, öğretmen etkililiği ile cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir farklılaşma olmamakla birlikte kadın öğretmenlerin etkililik düzeylerinin erkek öğretmenlerden daha yüksek olduğu yönündedir. Büte (2011), yaptığı araştırmada, bireysel performansın %5'lik düzeyde cinsiyet faktörü ile ilişkili olduğunu, kadınların performans puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğunu saptamıştır. Yazıcıoğlu (2010) da yaptığı araştırmada öğretmenlerin iş tatmini ve çalışma performansı arasındaki ilişkinin cinsiyet değişkeni açısından farklılaştığını tespit etmiştir. Çalışmanın bu sonucunun, Büte (2011) ve Yazıcıoğlu (2010)'un sonuçlarıyla farklılaşmasının nedeni çalışmanın yapıldığı grubun farklı olmasından kaynaklanabilir.

Bu çalışmanın diğer bir sonucu ise denetim odağı ile öğretmen etkililiği arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu yönündedir. Bu ilişkinin, dış denetim odağı ile öğretmen etkililiği arasında zayıf olduğu, iç denetim odağı ile öğretmen etkililiği arasında ise güçlü olduğu saptanmıştır. Bein, Anderson ve Maes (1990); Canbay (2007); Knoop (1981); Ngah, Ahmad, Baba (2009); Reitz ve Jewell (1979) yaptıkları araştırmalarda denetim odağı ile iş tatmini ve mesleki bağlılık gibi öğretmen etkililiği ile yakından ilişkili değişkenler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Çinko (2009), okul öncesi öğretmenlerinin denetim odağı türlerini ve denetim odağının öğretmenlik tutumlarıyla ilişkisini incelediği çalışmasında, genel olarak olaylar üzerinde etkisi olduğunu düşünen, olayların sonuçlarının kendi etkisi ile oluştuğuna inanan ve dış güçlerin etkisine çok fazla inanmayan öğretmenlerin daha fazla demokratik bir tutum sergiledikleri; olaylar üzerinde dış güçlerin daha fazla etkisi olduğunu düşünen öğretmenlerin ise daha boş vermiş bir tutum sergiledikleri sonucuna ulaşmıştır.

Bu çalışmanın diğer bir sonucu ise iç ve dış denetim odağının öğretmen etkililiğini yordadığı yönündedir. İç denetim odağının öğretmen etkililiğini yordama gücünün yüksek olması, iç denetimli öğretmenlerin iş doyumunun daha yüksek olması ile (Bein, Anderson ve Maes, 1990; Aslan, 2006; Canbay, 2007; Knoop, 1981; Ngah, Ahmad ve Baba, 2009; Noor, 2002; Reitz ve Jewell, 1979) daha demokratik tutum sergilemeleri ile (Çinko, 2009), stresle başa çıkma düzeylerinin daha yüksek olması ile (Çetin, Çağlayan ve Erkmen, 2008; Demirtaş, 2006), problem çözmeye yönelik yaratıcılık düzeyi ile (Genç, 2000), tükenmişlik düzeyinin daha düşük olması ile (Sürgen, 2014; Tümkaya, 2000), örgütsel vatandaşlık düzeyinin yüksek olması ile (Aktaş, 2008), yüksek performans düzeyine sahip olmaları ile (Buluş, 2011), nesnel ve aşamalı düşünme biçimlerinin yüksek olması ile (Başol ve Türkoğlu, 2009) açıklanabilir. Çünkü bireyler yaşadığı şeyler kontrol edebildiğini düşündüğünde, bir şeyleri değiştirmek için mücadele içindedir, proaktif olarak süreçte içinde yer alır ve problemleri durumlara değiştirme konusunda ısrarcı davranır (Skinner, 1996). Yordama gücü iç denetim odağına göre zayıf da olsa, dış denetim odağının öğretmen etkililiğini yordamasının nedeni ise, toplumsal kabule ihtiyaç duyan ve çevreye daha bağımlı olan (Yeşilyaprak, 1990) dış denetimli öğretmenlerin, yöneticilerden, diğer öğretmenlerden ve velilerden aldıkları olumlu geribildirimlerin etkisi ile açıklanabilir.

Bu araştırmanın genel amacı, farklı denetim odağına sahip öğretmenlerin etkililik düzeylerini belirlemektir. Araştırmanın bu amacına paralel olarak cinsiyet faktörüne dayalı bir farklılaşmanın olup olmadığı sorularına da cevap aranmıştır. Denetim odağı ve cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir farklılaşma olmamakla birlikte kadın öğretmenler, erkek öğretmenlere göre daha iç denetimlidir. Yine aynı şekilde öğretmen etkililiği ile cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir farklılaşma olmamakla birlikte kadın öğretmenlerin etkililik düzeyleri erkek öğretmenlerden daha yüksektir. İç denetim odağı ile öğretmen etkililiği arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır ve dış denetim odağına göre iç denetim odağının öğretmen etkililiğini yordama gücü oldukça yüksektir.

Bu çalışmada, denetim odağının yönünün öğretmen etkililiğinde önemli bir etken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sebeple okul ortamında öğretmenlerin denetim odakları belirlenerek, dış denetimli öğretmenlere yönelik hazırlanacak eğitim programları

ile öğretmenlerin denetim odakları dıştan içe doğru yönlendirilebilir. Öğretmenlerin daha içten denetimli olması ise, öğrencinin akademik başarısında ve olumlu davranış kazanımında önemli bir değişken olan öğretmen etkililiğini de olumlu yönde etkileyebilir.

KAYNAKÇA

- Acun Kapıkıran, N. (2007). "İlköğretim Birinci Kademe Öğretmenlerinde Denetim Odağının Yordayıcısı Olarak Öğretmenlerin Öz-Yetkinliklerinin İncelenmesi", **Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 3/34, 50-56.
- Aktaş, H. G. (2008). Öğretmenlerde Denetim Odağı ve Örgütsel Vatandaşlık. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocatepe Üniversitesi.
- Altıntaş, E. ve Gültekin, M. (2005), **Psikolojik Danışma Kuramları**, 2. Baskı, Alfa Akademi, İstanbul.
- Aslan, H. (2006). Çalışanların İş Doyumu Düzeylerine Göre Depresyon, Benlik Saygısı Ve Denetim Odağı Algısı Değişkenlerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi.
- Bandura, A. (1999). "Social Cognitive Theory of Personality", **Handbook of Personality: Theory and Research**, (Eds: A. P. Laura & P. J. Oliver), The Guilford, New York.
- Başol, G. ve Türkoğlu, E. (2009). "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Düşünme Stilleri İle Kontrol Odağı Durumları Arasındaki İlişki", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 6/1, 732-757.
- Bein, J., Anderson, D. E. ve Maes, W. R. (1990). "Teacher Locus of Control and Job Satisfaction", **Educational Research Quarterly**, 14/3, 7-10.
- Bloom, G. Ve Stein, R. (2004). "Building Small Communities of Practice", **Leadership**, 34/1, 20-22.
- Buluş, M. (2011). "Öğretmen Adaylarında Bireysel Farklılıklar Perspektifinden Amaç Yönelimleri, Denetim Odağı ve Akademik Başarı", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 11/2, 529-546
- Büte, M. (2011). "Etik İklim, Örgütsel Güven ve Bireysel Performans Arasındaki İlişki", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 25/1, 171-192.
- Cadavid, V., & Lunenburg, F. C. (1991). "Locus of Control, Pupil Control Ideology, and Dimensions of Teacher Burnout", Annual Meeting of the American Educational Research Association, Chicago, 3-7 April 1991.
- Canbay, S. (2007). İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin İş Doyumu ve Denetim Odağı İlişkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Cruickshank, D. L., Bainer, D. L. ve Metcalf, K. K (1995). **The Act of Teaching**, McGraw-Hill, New York.
- Cüceloğlu, D. (1996). İnsan ve Davranışı, Remzi, İstanbul.
- Çetin, M. Ç., Çağlayan, H. S., ve Erkmen, N. (2010). "Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Denetim Odağı Düzeyi ile Stresle Başa Çıkma Yolları Arasındaki İlişki", **Turkish Journal of Sport and Exercise**, 10/2, 31-39.
- Çinko, S. B. (2009). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Denetim Odağı Türleri Ve Denetim Odaklarının Öğretmenlik Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Dağ, İ. (1991). "Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)'nin Üniversite Öğrencileri İçin Güvenirliği ve Geçerliliği", **Psikoloji Dergisi**, 7/26, 10-17.
- Davis, W. L. ve Davis, D.E. (1972). "Internal-External Control and Attribution of Responsibility for Success and Failure", **Journal of Personality**, 40/1, 123- 136.
- Davis, W. L. ve Phares, E. (1967). "Internal-External Control as a Determinant of Information Seeking in Social Influence Situations", **Journal of Personality**, 35/1, 547-561.
- Demirbolat, A. (2011). Sınıf Ortamı ve Grup Etkileşimi. **Sınıf Yönetimi**. (Ed: Leyla Küçükahmet), Pegem A, Ankara.
- Demirtaş, Ç. P. (2006). *İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Stresle Başa Çıkma Yöntemleri, Ruh Sağlığı ve Denetim Odağının Yönü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi.

- Dinçyürek, S., Çağlar, M. ve Birol, C. (2010). "Atılganlık ve Denetim Odağı Düzeyi: Gelecek Nesillere Etkisi", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 39/1, 142-150.
- Dönmez, A. (1983). "Denetim Odağı ve Çevre Büyüklüğü", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 16/1, 37-47.
- Efe, K. (2005). *Okul Öncesi Eğitim Çağında Çocuğu Olan Ailelerin Denetim Odağı Türü ve Çocuklarının Sosyal Davranışlarını Denetlemeleri Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Erdoğan, B. (2003). "Denetim Odağı ve Önbilgi Düzeyinin Öğrencilerin Öğretim Materyallerini Kontrol Tercihine Etkisi", **Educational Sciences and Practice**, 2/3, 31-46.
- Genç, E. (2000). Öğretmenlerde Denetim Odağının Problem Çözmeye Yönelik Yaratıcılıklarıyla İlişkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Gifford, D. D., Briceno-Perriott, J. ve Mianzo, F. (2006). "Locus of Control: Academic Achievement and Retention in a Sample of University First-Year Students", **Journal of College Admission**, 191/1, 18-25.
- Goddard, R. D. (2001). "Collective Efficacy: A Neglected Construct in The Study of Schools and Student Achievement", **Journal of Educational Psychology**, 93/3, 467-476.
- Goe, L. ve Stickler L. M. (2008). Teacher quality and student achievement : Making the most of resent research Washington D.C. National Comprehensive Center for Teacher quality (04. 12. 2014) <http://www.Tqsource.org/publications/March2008Brief.pdf>
- Gökçakan, Z. ve Yanılmaz, B. (1998). "Öğretmen Adaylarında Denetim Odağı ve Stresle Başa Çıkma Tarzları", VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi 9-11 Eylül 1998.
- Guskey, T. (1988). "Teacher Efficacy, Self-Concept, and Attitudes toward the Implementation of Instructional Innovation", **Teaching and Teacher Education**, 4/1, 63-69.
- İhtiyaroğlu, N. (2014). *Okul İkliminin Öğretmen Etkililiği ve Öğrenci Okul Bağlılığı ile İlişkisinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi.
- Interstate New Teacher Assessment and Support Consortium. (1992). **Model Standards for Beginning Teacher Licensing, Assessment, and Development: A Resource for State Dialogue**, Council of Chief State School Officers, Washington.
- Johnson, S. M. ve Birkeland, S. E. (2003). "Pursuing a "Sense of Success": New Teachers Explain Their Career Decisions", **American Educational Research Journal**, 40/3, 581-617.
- Judge, T.A. ve Bono, J. E. (2001). "Relationship of Core Self-Evaluations Traits—Self-Esteem, Generalized Self-Efficacy, Locus of Control, and Emotional Stability—with Job Satisfaction and Job Performance: A Meta-Analysis", **Journal of Applied Psychology**, 86/1, 80-92.
- Karasar, N. (2006). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel, Ankara.
- Kılınç, A. Ç. (2012). "Öğretmenlerin Denetim Odağı Puanları ile Yıldırma Yaşama Düzeyleri Arasındaki İlişki", **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 10/4, 805-835.
- Knoop, R. (1981). "Age and Correlates of Locus Of Control", **Journal of Psychology**, 108/1, 103-106.
- Kuzgun, Y. (1972). *Ana-Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Lefcourt, H. M. (1991). **Locus of Control Measures of Personalty and Social Psychological Attitudes**, Academic Press, New York.
- Lortie, D. (1975). **School-Teacher: A Sociological Study**, The University of Chicago, Chicago.
- Martin, R., Thomas, G., Charles, K., Epitropaki, O. ve McNamara, R. (2005). "The Role of Leader-Member Exchanges in Mediating the Relationship Between Locus of Control And Work Reactions", **Journal of Occupational and Organisational Psychology**, 78/1, 141-147.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2008). Öğretmen Yeterlikleri: Öğretmenlik **Mesleği Genel ve Özel Alan Yeterliği**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Milner, H. R. (2002). "A Case Study of an Experienced English Teacher's Self-Efficacy and Persistence Through 'Crisis' Situations: Theoretical and Practical Considerations", **High School Journal**, 86/1, 28-35.
- Minor, L. C., Onwuegbuzie, A. J., Witcher, A. E. ve James, T. L. (2002). "Preservice teachers' educational beliefs and their perceptions of characteristics of effective teachers", **Journal of Educational Research**, 96/2, 116-127.
- Mintrop, H. (2004). **Schools on Probation: How Accountability Works (and doesn't Work)**, Teachers College, New York.

- Mizzi, R. D. (1991). "Age Changes in Children's Belief and External Control", **The Journal of Genetic Psychology**, 2/1, 217-224.
- Mowrer-Reynolds, E. (2008). "Pre-Service Educator's Perceptions of Exemplary Teachers", **College Student Journal**, 42/1, 214-223.
- Murray, H. ve Stabeler, B. K. (1974). "Teacher's Locus of Control and Student Achievement Gains", **Journal of School Psychology**, 12/1, 305-309.
- Ngah, N., Ahmad, A. ve Baba, M. (2009). "The Mediating Effect of Workfamily Conflict on The Relationship Between Locus of Control and Job Satisfaction", **Journal of Social Sciences**, 5/4, 348-354.
- Noor, N. M. (2002). "Work Family Comflict, Locus of Control and Woman's Well- Being: Tests of Altrnative Pathways", **Journal of Social Psychology**, 142/5, 645-662.
- Özerdem, Ö. (2003). *Ortaokullarda Öğrenim Gören Öğrencilerin Denetim Odaklarına İlişkin Karşılaştırmalı Değerlendirme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi.
- Reitz, H. J. ve Jewell, L.N. (1979). "Sex, Locus of Control, and Job Involvement: A Six- Country Investigation", **Academy of Managament Journal**, 22/1, 72-80.
- Phares, E. J. (1968). "Differential Utilization of Information as a Function of Internal- External Control", **Journal of Personality**, 36/1, 649-622.
- Phares, E. J, Wilson K.G. ve Klyver N.W (1971). "Internal External Control and the Attribution of Blame under Neutral and Disctractive Conditions", **Journal of Personality and Social Psychology**, 18/1, 285-288.
- Phares, E.J. ve Wilson K. G. (1972). "Responsibility Attribution: Role of Outcome Severity, Situational Ambiguity, and Internal- External Control", **Journal of personality**, 40/1, 392-406.
- Pines, H. A. ve Julian, J. W. (1972). "Effects of Task and Social Demands of Control Differences in Information Processing", **Journal of Personality**, 40/1, 407-416.
- Raza, S. A. (2010). *Relationship Between Organizational Climate and Performance of Teachers in Public And Private Colleges of Punjab*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Arid Agriculture University Graduate School..
- Reitz, H. J. ve Jewell, L. N. (1979). "Sex, Locus of Control, and Job Involvement: A Six- Country Investigation", **Academy of Managament Journal**, 22/1, 72-80.
- Rotter, J. (1966). "Generalized Expectancies for Internal vs. External Control of Reinforcement", **Psychological Monographs**, 80/1, 1-28.
- Sardoğan, M. E., Canani Kaygusuz T. ve Fikret K. (2006). "Bir İnsan İlişkileri Beceri Eğitimi Programının Üniversite Öğrencilerinin Denetim Odağı Düzeylerine Etkisi", **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2/2, 184-194.
- Saracaloğlu, A. S., Serin, O. ve Bozkurt, N. (2005). "Eğitim Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü Öğrencilerinin Problem Çözme ve Denetim Odağı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", **Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**, 17/1, 237-245.
- Sarıçam, H., Duran, A., Çardak M. ve Halmatov, M. (2012). "The Examination of Pre-School Teacher Candidates' Academic Locus of Control Levels according to Gender and Grade", **Mevlana International Journal of Education**, 2/2, 67-74.
- Seeman, M. ve Evans, J. W. (1962). "Alicenation and Learning in a Hospital Setting", **American Sociological Review**, 27/1, 772- 783.
- Seeman, M. (1963). "Alienation and Social Learning in a Reformatory", **American Journal Of Personality**, 69/1, 270-284.
- Serin, O., Bulut Serin, N. ve Sülen Şahin, F. (2009). "Factors Affecting the Learning and Studying Strategies, and Locus Of Control of the Trainee Teachers", **Procedia Social and Behavioral Sciences**, 1, 1127-1136.
- Smith, K. E. (1997). "Student Teachers' Beliefs about Developmentally Appropriate Practice: Pattern, Stability, and the influence of Locus of Control", **Early Childhood Research Quarterly**, 12/2, 221-243.
- Solmuş, T. (2008). **Bağlanma ve Aşkın İki Yüzü**, Epsilon, İstanbul.
- Sosis, R. H. (1974). "Internal- External Control and the Perception of Responsibility of Another for an Accident", **Journal of Personality and Social Psychology**, 30/1, 392- 399.
- Stronge, J. H. (2007). **Qualities of Effective Teachers**, Association for Supervision & Curriculum Development, Virginia.

- Sürgen, S. (2014). *Sınıf Öğretmenlerinin Denetim Odağı Eğilimleri ile Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi.
- Thompson, S., Greer, J. Ve Greer, B. (2004). Highly qualified for successful teaching: Characteristics every teacher should possess. (10.01.2015) <http://www.usca.edu/essays/vol102004/thompson.pdf>
- Terzi, A. R. (2011). "Denetim Odağı ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma", **Eğitim ve Bilim**, 36/162, 3-14.
- Turanlı, A. (2007). "Yabancı Dil Öğrencilerinin Sözel Katılımını Etkileyen Etmenler ve Algılanan Etki Düzeyleri (Öğrenci ve Öğretmen Algıları)", **Eğitim ve Bilim**, 32/146, 39-53.
- Tümekaya, S. (2000). "İlkokul Öğretmenlerindeki Denetim Odağı ve Tükenmişlikle İlişkisi", **PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi**, 8/Özel Sayı, 1-8.
- Walls, R. T., Nardi, A. H., Von Minden, A. M. ve Hoffman, N. (2002). "The Characteristics of Effective and Ineffective Teachers", **Teacher Education Quarterly**, 29/1, 39-48.
- Warren, S. R. (2002). "Stories from the Classrooms: How Expectations and Efficacy of Diverse Teachers Affect the Academic Performance of Children in Poor Urban Schools", **Educational Horizons**, 80/3, 109-116.
- Woods, A. M. ve Weasmer, J. (2004). "Maintaining Job Satisfaction: Engaging Professionals as Active Participants", **The Clearing House**, 77/3, 118-121.
- Yazıcıoğlu, İ. (2010). "Örgütlerde İş Tatmini ve İşgören Performansı İlişkisi: Türkiye ve Kazakistan Karşılaştırması", **Bilgi**, 55/1, 243- 264.
- Yeşilyaprak, B. (1988). *Lise Öğrencilerinin İçsel ya da Dışsal Denetimli Oluşlarını Etkileyen Etmenler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Yeşilyaprak, B. (1990). "Gençlerde Denetim Odağı ve Önkoşulları", V. Ulusal Psikoloji Kongresi, İzmir.
- Yeşilyaprak, B. (2006). "Denetim Odağı", **Eğitimde Bireysel Farklılıklar** (Ed: Y.Kuzgun ve D.Deryakulu), Nobel, Ankara.